

ШИРОКА Ольга – аспірант кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики, Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, 9, вул. Пирогова, м. Київ, Україна, індекс 01601 (o.i.shyroka@npu.edu.ua).

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-7086-6414>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.51.22>

Бібліографічний опис статті: Широка, О. (2025). Проблема щастя в концепціях античних філософів. *Людинознавчі студії: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філософія»*, 51, 357–370, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.51.22>

ПРОБЛЕМА ЩАСТЯ В КОНЦЕПЦІЯХ АНТИЧНИХ ФІЛОСОФІВ

Анотація. *Метою статті є аналіз поглядів античних філософів на розуміння концепту щастя та усвідомлення еволюціонування цього поняття в контексті сьогодення. **Методологічною** основою дослідження стали: історико-філософський, герменевтичний, компаративістський, біографічний, діалектичний методи та метод філософської антропології як мета-антропології. **Наукова новизна.** З початку VI ст. до н.е. і до кінця VI ст. н.е. античність переживає суттєвий трансформаційний етап у цивілізаційному розвитку завдяки активному обміну досягнень шкіл різних країн та народів, що приводить до концентрації знань та підходів у всій своїй різноманітності та протиріччях у більш активних мислителів, які завдяки розвитку філософської думки починають суттєво впливати на становлення світогляду людей, їх особистості, спосіб мислення та взагалі на організацію суспільних процесів. Також це допомагає в усвідомленні бажання розібратися, чим є щастя для людини, від чого воно залежить і як воно впливає на суспільство і буття людини. **Висновки.** Філософія античності розвивалася в започаткуванні різних філософських шкіл і напрямків наук. Мислителі шукають, сперечаються, знаходять та знову шукають відповіді на основні питання буття людини, починають*

більш усвідомлено будувати культурний діалог між собою та розбиратися із пріоритетами цінностей, заохочуючи мислити і аналізувати своє життя і досягати більшого. Завдяки необхідності шукати рішення на перетині суперечностей, вони виходять за межі буденного буття та буденного світогляду й філософують і живуть, спираючись на цінності особистісного та філософського світогляду. Філософів із буденним світоглядом – некритичним, несамостійним, нетворчим, – практично немає. По суті, вся антична філософія становить неперевершений фундамент розвитку філософської думки, який потім дає направляючу структуру та вектор для розвитку мислення людей протягом всієї історії людства. Без докладного аналізу головних ідей класиків античності неможливо зрозуміти розвиток світової думки і суспільства та побудувати всеосяжний і водночас практичний підхід для гармонізації людського буття.

Ключові слова: щастя, гедонізм, евдемонізм, задоволення, світогляд, історія філософії, античність, філософи античності, філософська антропологія, метаантропологія.

SHYROKA Olha – PhD student at the Department of Social Philosophy, Philosophy of Education and Educational Policy, Educational and Scientific Institute of Philosophy and Educational Policy of Mykhailo Dragomanov Ukrainian State University, 9, Pirogova str., Kyiv, Ukraine, postal code 01601 (o.i.shyroka@npu.edu.ua)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-7086-6414>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.51.22>

To cite this article: Shyroka, O. (2025). Problema shchastia v kontseptsiiakh antychnykh filosofiv. [The Problem of Happiness in the Conceptions of Ancient Philosophers]. *Liudynoznavchi studii: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia "Filosofiiia" – Human Studies. Series of "Philosophy": a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 51, 357–370, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.51.22>

THE PROBLEM OF HAPPINESS IN THE CONCEPTIONS OF ANCIENT PHILOSOPHERS

Summary. *The purpose of the article is to analyze the views of ancient philosophers on the concept of happiness and to understand the evolution of this concept in the contemporary context.*

*The methodological basis of the research includes the historical-philosophical, hermeneutical, comparative, biographical, and dialectical methods, along with the method of philosophical anthropology as meta-anthropology. **Scientific Novelty.** From the beginning of the 6th century BC to the end of the 6th century AD, Antiquity underwent a significant transformative stage in its civilizational development due to the active exchange of achievements between schools of different countries and peoples. This led to the concentration of knowledge and approaches, with all their diversity and contradictions, among more active thinkers who, thanks to the development of philosophical thought, began to substantially influence people's worldview, personality, way of thinking, and the organization of social processes in general. This also aids in the realization of the desire to understand what happiness is for a person, what it depends on, and how it affects society and human existence. **Conclusions.** Ancient philosophy developed through the establishment of various philosophical schools and scientific directions. Thinkers searched, debated, found, and searched again for answers to the main questions of human existence. They began to build a more conscious cultural dialogue among themselves and to sort out value priorities, encouraging people to think, analyze their lives, and achieve more. Due to the necessity of finding solutions at the intersection of contradictions, they transcended the limits of ordinary being and the ordinary worldview, philosophizing and living based on the values of the personalistic worldview and the philosophical worldview. There are practically no philosophers with an ordinary worldview—one that is uncritical, non-independent, or non-creative. Essentially, all ancient philosophy constitutes an unparalleled foundation for the development of philosophical thought, which subsequently provides a guiding structure and vector for the development of human thinking throughout history. Without a detailed analysis of the main ideas of the classics of Antiquity, it is impossible to understand the development of world thought and society, or to construct a comprehensive and simultaneously practical approach for harmonizing human existence.*

Key words: happiness, hedonism, eudaimonia, pleasure, worldview, history of philosophy, antiquity, philosophers of antiquity, philosophical anthropology, meta-anthropology.

Постановка проблеми. Проблема щастя завжди бентежила душу людини і була однією з головних питань. Чим більше людство навчалось розуміти свої потреби і навколишній світ, усвідомлювати себе самих і своє життя, тим більш глибокими були спроби розібратися у цьому питанні й більш неоднозначними і складними були відповіді на них.

Метою статті є дослідження тенденцій розвитку людської думки у даному напрямку впродовж розвитку філософської думки в контексті історії філософії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед дослідників, які займались філософією античності найбільш значимими є Д. Еннас, Б. Інкріст, К. Гілл, П. Картледж, К. К. В. Тейлор, Р. Сорджі. В Україні вражають дослідження античності у В. Туренка, а також глибокий аналіз з точки зору філософської антропології як метаантропології у засновників методології – Н. Хамітова та С. Крилової.

Основний матеріал. Якщо поринути у давні часи – у Античність – бачимо, що спочатку розуміння людської природи було більш міфологізованим. Це досить яскраво видно через стародавній грецький епос і міфи щодо виникнення людей і богів, який відтворив Гомер в «Ілліаді» та «Одіссеї». Вже тоді давні греки усвідомлювали життя і відзначали, що хоча щастя залежало від зусиль самої людини, але більша залежність була від прихильності богів та божественної вдачі, часто досить примхливої, випадкової і малозрозумілої (Гомер, 2013).

Згодом ситуація починає змінюватись ще й завдяки видатному мислителю-досократу (і, як здається, недооціненому у нашому часі і спілнотях), Піфагору. У нього була не тільки непересічна жага до істини, а ще йому вдалося вчитись у найкращих мислителів того часу в багатьох країнах, подорожувати, опанувати різні мови та акумулювати знання з різних напрямів діяльності. Тому в створеній ним філософській школі вчилися декілька тисяч учнів в різні часи, які залишили після себе багато філософських творів. У Діогена Лаертського є згадування цікавого факту щодо Піфагора і його однодумців: «... він написав закони для італійців і досяг у них великої шани разом зі своїми учнями, числом до трьохсот, які вели державні справи настільки відмінно, що воістину це була аристократія, що означає "влада

найкращих" (Diogenes Laertius, 2018). Цей факт вважаю досить важливим, тому що це означає не тільки створення школи мислителем, а ще й визнання його унікального досвіду у інших. Також чітка направленість знань не тільки особистісно на конкретних учнів, а ще й на розбудову суспільства, його впорядкування, написання юридичних законів та вплив взагалі на громадянську свідомість. Саме це і допомагало розвиватись активніше людям, і врешті-решт така конструктивна активація самосвідомості перемагає владу диктаторів за рахунок конкуренції серед полісів, що приводить до народження Золотого віку розвитку Античності, коли розквітають філософія і мистецтво, народжуються різні науки, формуються громадські інститути, зміщується акцент на цінності людського життя і гармонію.

Диоген Лаертський згадує у своїй праці, що на запитання: «Хто він такий?» Піфагор відповідав: «"Філософ", що означає "любомудрий". Життя, – казав він, – подібне до ігрищ: інші приходять на них змагатися, інші – торгувати, а найщасливіші – дивитися; так і в житті інші, подібні до рабів, народжуються жадібними до слави і наживи, а тим часом як філософи – до єдиної тільки істини» (Diogenes Laertius, 2018). Вражають такі мудрі настанови на важливості прагнення до істини для досягнення максимального рівня щастя в житті. Також цікавий факт введення в ужиток поняття філософії і зв'язок щастя та мудрості.

Ще Піфагор вчить дружити і наголошує про цінності споріднених душ і того нового буття, яке виникає між людьми зі схожими поглядами на життя. Важливі синергії їхніх вчинків і рівноцінність уважного відношення один до одного: «У друзів все спільне» і «Дружба має рівність» (Diogenes Laertius, 2018). А ще: «У спілкуванні триматися так, щоб не робити друзів ворогами» (Diogenes Laertius, 2018). Ці настановлення досить слушні і для сучасності: якщо людина перестає конструктивно комунікувати з іншими – це знижує рівень щастя, вона приречена на самотність і нерозуміння людьми навколо в той час, коли інструментом виживання нас як цивілізації був саме діалог між особистостями у спільнотах, який посилював розвиток та ефективність життя.

Зв'язок доброти і щастя розкривається у думці Піфагора: «Щаслива людина, коли душа її стає доброю» (Diogenes Laertius,

2018), бо саме принцип віддачі, турботи про інших приводить людину до розвитку її людяності, більшого рівня щастя. Також філософ закликає до конструктивного спілкування зі всім оточуючим світом: «Домашні рослини не пошкоджувати й не нищити, так само як і тварин, якщо вони не є небезпечними для людей» (Diogenes Laertius, 2018) та «...у гніві нічого не говорити і не робити» (Diogenes Laertius, 2018). І хоча це є зараз розповсюдженими істинами, але треба на них робити акцент ще активніше, тому що на практиці бачимо зовсім протилежні політичні тенденції: війни та протистояння, конфлікти і між людьми, і між країнами, відсутність необхідної конструктивності в діалогах, що не додає щастя людям.

Одним з важливих принципів життя Піфагор вбачав у поміркованості, розсудливості та гармонії. Багато приділяв уваги мислитель дослідженню гармонії в різних сферах: в математиці, музиці, в мисленні і поведінці в житті, в політиці. Наприклад, у Діогена Лаертського про нього вказано: «У надмірностях він ніколи не був помічений» (Diogenes Laertius, 2018). І цьому навчав своїх учнів. Ось як визначає необхідність гармонії один з піфагорійців Даміпп у своєму творі «Про розсудливість і благополуччя» в книзі сучасного дослідника піфагореїзма Віталія Туренка: «Між земним і небесним: тексти піфагорійців»: «Так само і в людині гармонія нерозумної частини душі з розумною є чеснотою. Адже неможливо досягти чесноти, якщо між обома частинами існує розбрат» (Туренко В.Е., 2025, с. 334). Можна погодитися, що тільки виражена гармонія дає лад душі і приводить до щастя.

Ще один піфагорієць, Архіт Тарентський, досить точно визначає центровану важливість щастя у бутті в своїх роздумах «Про блага і щасливу людину». Він пише: «Отже, якщо серед благ деякі є бажаними самі по собі, а не заради чогось іншого, а інші бажані заради чогось іншого, але не самі по собі, то повинна існувати й третя категорія благ, яка є бажаною і самою по собі, і заради чогось іншого. Яке ж це благо, що є бажаним саме по собі, а не заради чогось іншого? Очевидно, що це благополуччя» (Туренко В.Е., 2025, с. 343).

Давньогрецький архітектор, містобудівник, лікар, математик, метеоролог і філософ-піфагореєць Гіпподам Мілетський у своєму трактаті «Про благополуччя» додає глибокі висновки

про зв'язок щастя з моральними цінностями: «Щастя нерозривно пов'язане з доброчесністю, а доброчесність проявляється передусім у тих, хто має розум» (Туренко В.Е., 2025, с. 363). А далі розвиває думку про необхідність творчого підходу до життя і особистісної відповідальності для досягнення повноти щастя, які максимально виражаються у бога: «Для того, хто має розум, щастя є справа, а чеснота – мистецтво. Серед розумних істот деякі досконалі власними силами, не потребуючи ні в чому зовнішньому, ні для свого існування, ні для художніх досягнень. Таким воістину є бог» (Туренко В.Е., 2025, с. 363).

Одже, бачимо вагомий внесок Піфагора і його учнів в розвиток античного розуміння щастя. Це вже не випадковість життєвої вдачі, а комплексний підхід на рівні кращих вчителів сучасності, в якому переплітаються і взаємопідсилюються такі компоненти як розум, жага до істини, мудрість, філософська спрямованість мислення; моральні та етичні принципи – доброта, справедливість, відповідальність, доброчесність; гармонія, поміркованість і простота життя; здоров'я, творчий підхід; готовність до рівноправного діалогу з іншими, цінності дружби і важливість конструктивного впорядкування в суспільстві.

Глибокий вклад в розробку поняття «щастя» вносить і Сократ, який іронічно наголошує на необхідності для цього пізнавати себе і світ навкруги, що потім перетворилось у крилатий афоризм: «Я знаю те, що нічого не знаю» (Хамітов Н., Гармаш Л., Крилова С., 2000, с. 41). Він закликає вчитись мудрості, і цей процес не має меж, бо чим більше людина знає, – тим більше питань в неї виникає. Також мислитель часто в житті спілкується і звертається до співрозмовників, розмірковуючи і вибудовуючи досить детальний діалог, даючи можливість їм просинтезувати якнайбільше різних протиріч і точок зору щодо якогось питання, пропонує більш глибоко замислитись і віднайти комплексне рішення, відчути особистий інсайт. Згодом такий підхід через діалог в наш час назвуть «методом Сократа». Деякі з діалогів Сократа відтворив його учень Платон в своїх «Діалогах».

Ось, наприклад, думки Сократа із діалогу «Евтидем». Філософ проголошує: «Мудрість у всьому несе людям щастя, бо мудрість ні в чому не помиляється, але неодмінно змушує правильно діяти й досягати успіху. Інакше вона взагалі не була б мудрістю»

(Plato: Complete Works, 1997, p. 708-746). Також є принциповим зосередження мистецтва управляти державними справами на праві кожної людини бути щасливою: «Але інші справи, які хтось міг би вважати завданням державного мистецтва, – їх же безліч: наприклад, робити громадян багатими, вільними та умиротвореними – все це виявилось ані благом, ані злом. Мистецтво це повинно робити нас мудрими і передавати нам знання, якщо воно хоче бути корисним і робити людей щасливими» (Plato: Complete Works, 1997, p. 708-746). Саме це і підкреслює історія людства: коли правителем стає людина з філософським складом мислення і орієнтацією на моральні цінності з вмінням вибудовувати конструктивний діалог з іншими (або долучається до процесів прийняття рішень у владі) – держава і суспільство всебічно розквітають і розвиваються та люди живуть набагато щасливіше, ніж в інші часи та при інших обставинах. Думаю, що цей акцент є надзвичайно актуальним і в наш час.

Цікавим є одне з неоднозначних визначень щастя в Античності у гедоністів. Арістіпп (435–355 до н. е.), учень Сократа, стверджував, що сенс життя полягає в отримання насолоди. Оскільки процес становлення філософської думки у людини починався в першу чергу з прикладів у матеріальному світі через матеріальні ресурси, яких тоді для більшості населення не вистачало, то повсякденне життя було дуже важким, і ми часто бачимо таку матеріально-природну орієнтованість в розумінні цього поняття. Але все не так просто, бо людина попадала у пастку своїх матеріальних потреб, і вони весь час росли, не могли задовільнити людей і в цьому сенсі людина втрачала свободу. А сам Арістіпп наголошував, що людина повинна бути вільною від таких суто матеріальних потреб (Шинкарук В.І., 2002, с. 109). В такому вигляді погляди Арістіппа дали більш широкий суспільний дискурс навколо поняття щастя і багато мислителів відштовхувались від його думки, заперечуючи йому, або тому, як вони це зрозуміли. Особливо помітні протиріччя, коли розглядали пріоритет духовних потреб над матеріальними. То ж простежимо розвиток думки далі.

Послідовник Сократа та Піфагора Платон продовжує відкриття філософів та їх роздуми і проголошує, що джерело ідеального щасливого життя, евдемонії, пов'язано не стільки

з чуттєвим пізнанням мінливого навколишнього світу, скільки простягається в прагненні до істини незмінного світу Ідей, Ейдосів, що є досконалими першообразами всього, що існує в нашому чуттєвому світі, і тому ми відчуваємо стан гармонії і блаженства у бутті від причетності до вищої досконалості. І якщо наслідувати в житті ці вищі ідеї Краси, Добра, Блага, Справедливості, Мужності – ми будемо відчувати глибоку стійкість, впевненість і нерозривний зв'язок з Єдиним, Суцим від стану внутрішньої згоди зі своєю Совістю і Душею. Цей зв'язок тривалий, має відношення до тривалого часу, якщо ми живемо за цими принципами. А ще цей зв'язок внутрішній, залежить від нашого світогляду та цінностей і не залежить від зовнішніх обставин, від мінливості їх в часі, а тому може бути захищений від їх впливу завдяки фільтру свідомого розмислу (Plato: Complete Works, 1997).

Філософ нагадує, що коли ми піклуємося про щастя інших, – тоді ми знаходимо своє власне. І цей фактор має вже більший вплив на людське щастя, тому що люди вижили і розвивалися не самі по собі у природі, поодинці, а в тісній співпраці з іншими людьми. І тому велику роль в комунікації відіграє налаштованість людини на взаємодію з іншими, на діалог, на вміння розуміти потреби інших, на можливість ці потреби задовольняти, бути затребуваними і реалізованими в суспільстві. За Платоном щастя – це добродійність, добра діяльність, а найбільша цінність – справедливість. І справедливість є ключем до щастя, бо вона є мірилом чинності вчинків. А вчинки є показником суспільних відношень людини, бо саме в суспільстві ми вижили як біологічний клас. Щоб деяка спільнота могла виживати – потрібна домінантність справедливості в ній, бо кожна несправедливість рано чи пізно знаходить можливість відстояти своє, заглушена біль хоче бути почутою, щоб позбутися страждань і болю. Коли таких несправедливостей накопичується велика кількість – це ставить загрозу єдності спільноти, і вона розпадається у будь-який спосіб, тобто стає неживаною, як, наприклад, це буває у часи громадянських конфліктів, воєн. Тому мислитель знаходить справедливість у державі об'єднуючим фактором усіх людей у єдине ціле, єдине поле, що здатен забезпечити щастя. Навіть наголошує, що краще терпіти несправедливість,

ніж самому чинити її, бо таке заподіяння руйнує душу, робить її хворою і нещасною. Несправедлива душа перебуває в розладі з собою, страждає від внутрішнього конфлікту і тому не може бути наповненою. Справедлива ж людина навіть в стражданнях зберігає гармонію душі, і тому є більш щасливою. Тому істинне благо, коли розум керує вибором задоволень, уникаючи надмірностей і всього, що є шкідливим для душі (Plato: Complete Works, 1997).

Також Платон проводить паралелі між життям людини і життям держави: як щастя у людини виникає із гармонії трьох частин душі (розумної, вольової та чуттєвої), коли розум (який прагне до пізнання Ідей, а особливо до Ідеї Блага) керує іншими частинами – так і в державі гармонія з'являється, коли кожен в суспільстві виконує добродійно і сумлінно свої цілі та обов'язки. А про тирана мислитель пише, що в протизагуг наявності влади і багатств його життя є менш щасливим, тому що душа страждає від остраху та невгамовних пристрастей, що перетворюють його у раба своїх короточасних і мінливих бажань. Правитель з філософським мисленням, який пізнав Благо і живе згідно з розумом, є вільною і найщасливішою людиною (Plato: Complete Works, 1997).

Продовження традиції Платона про щастя як кінцеве благо бачимо у його учня і послідовника Аристотеля: «Ми визначаємо щастя як те, що вибирається заради нього самого, і ніколи заради чогось іншого. ... Щастя, отже, є щось досконале і самодостатнє, і воно є кінцем наших вчинків» (Аристотель, 2002, с. 25-27). Але він поглиблює деякі аспекти, раціоналізуючи і деталізуючи їх. Наприклад: "Людським благом є діяльність душі згідно з добродійністю, а якщо добродійностей кілька, то згідно з найкращою і найдосконалішою з них. Притому протягом всього життя. Адже одна ластівка не робить весни і один теплий день також; подібним же чином ні за один день, ні за короткий час не стають блаженними і щасливими» (Аристотель, 2002, с. 29). Цікаві акценти, що з усіх позитивних якостей людини для оцінки якості особистості треба брати найкраще з них, щоб не зациклюватись на менших успіхах в інших сферах. А також автор наголошує, що щастя не є випадковим даром від народження, а є результатом практики добродійності і вводить категорію часу для їх

розвитку і перетворення з подій у конструктивні звички, а потім вже у характер, що є підґрунтям для щастя.

Додатковими умовами, які сприяють щастю, Аристотель визначає зовнішні ресурси різного походження, певні умови: «Однак виявляється, що [для щастя] потрібні, як ми сказали, і зовнішні блага, бо неможливо або важко здійснювати прекрасні вчинки, не маючи для цього жодних засобів. Адже багато вчинків здійснюється, немовби за допомогою знарядь, за допомогою друзів, багатства і політичного впливу, а позбавлення іншого, – наприклад благородного походження, хорошого потомства, краси, – затьмарює блаженство» (Аристотель, 2002, с. 35). Тому слухним є таке визнання для створення більш комплексного підходу до цього феномену в протизвагу іншим філософам (наприклад стоїкам), хоча ці додаткові умови не є вирішальними.

Аристотель у творах звертається до своєї концепції «золотої середини», яка є продовженням роздумів Піфагора, Сократа і Платона щодо цінності гармонії в житті: «Доброчесність є серединою між двома вадами, одна з яких через надлишок, а інша – через нестачу» (Аристотель, 2002, с. 75). Однак, на щастя, потім додає: «Не всякий вчинок і не всяка пристрасть допускає середину, бо в деяких [пристрастях] у самій назві виражена погана якість, наприклад: злорадство, безсоромність, заздрість, а з учинків – перелюбство, крадіжка, людиновбивство» (Аристотель, 2002, с. 77).

Також мислитель роздумує щодо природи щастя: «Очевидно, небезпідставно благо і щастя уявляють собі, виходячи із [власного] способу життя. Відповідно більшість, тобто і люди вельми грубі, [розуміють під благом і щастям] задоволення, і тому для них бажане життя, сповнене насолод. Адже існує три основні способи життя: по-перше, щойно згаданий, по-друге, державний і, по-третє, споглядальний» (Аристотель, 2002, с. 15-16). А потім підтверджує відкриття його вчителів, що найбільше щастя виникає від заняття філософією: «Людині властиве життя, яке відповідає розуму, коли вже людина – насамперед розум. Отже, таке життя найщасливіше» (Аристотель, 2002, с. 449). А також: «Ця діяльність [теоретичне споглядання] буде й найщасливішою» (Аристотель, 2002, с. 453), оскільки це діяльність розумної частини душі, яка є найбожественнішою в людині.

Та, мабуть, найбільший вклад в розвиток щастя Аристотель вніс завдяки своїм найбільшим відкриттям для людства: вперше він цілеспрямовано розписує закони формування думки – закони формальної логіки. Вони стали доказом того, що у мислення є свої закони незалежно від змісту, і це привело свідомо до переходу від інтуїтивного процесу думання до формального аналітичного підходу систематизації знань. Саме правила чіткого, ясного, послідовного, доказового та обгрунтованого мислення без суперечностей є основним інструментом, який дає можливість викривати помилки і брехню, робити правильні висновки і формувати науковий підхід до будь-якого питання і мети в житті, формує необхідність раціонального підходу. Також завдяки цій методології він розвиває концептуальне мислення та вперше виділяє 10 фундаментальних категорій, за допомогою яких ми мислимо, а саме: субстанція, дія, кількість, якість, час, страждання, місце, стан, відношення і положення, що дає підставу більш точно передавати зміст думок і розуміти інших» (Аристотель, 2002).

Оскільки Аристотель сам був сином лікаря, то мав звичку зв'язувати теорію і практику, впроваджувати знання для практичної користі, цікавився природою і започаткував біологію, що в майбутньому приведе до розвитку анатомії, медицини, а це також напряму впливає на рівень щастя людини, тому що ці науки займаються в наслідку зберіганням здоров'я та лікуванням від хвороб і зв'язаних з ними страждань.

Важливим фактом є класифікація наук мислителем і те, що в підсумку з законами формальної логіки і категоріями дало фундамент для розвитку світогляду та організації наукових досліджень в різних науках, а сам він став одним із засновників західної інтелектуальної традиції та еволюції цивілізації, що і приводить до більш детального розуміння щастя в бутті людини (Barnes, J., 2000).

Висновки. Отже, проблема щастя в Античності, мабуть, постає вперше в історії людства в такій усвідомленій спробі пошуку сенсового концепту за рахунок синтезу великій кількості знань переднаукових шкіл із різних країн та народів в сприятливий для цього час активного розвитку світової комунікацій, торгівлі, культури, давньогрецької писемності і навіть місцевих воєн. Завдяки необхідності шукати рішення на

перетині суперечностей, вони виходять за межі буденного буття та буденного світогляду й філософують і живуть, спираючись на цінності особистісного та філософського світогляду. Філософів із буденним світоглядом – некритичним, несамостійним, нетворчи, –практично немає. Результатом розвитку світогляду стає все частіше перенесення відповідальності за щастя з примхливої волі богів до волі самої людини, яка починає шукати зв'язок щастя та інших складових компонентів поняття із своїми почуттями, думками, цінностями, умовами буття та життям людей навколо. Перед нами постає досить розгорнута і різноманітна картина акцентів, яку належить ще дослідити, розвинути і структурувати для отримання більш комплексної та ємної з точки зору сенсів і водночас більш спрощеної та універсальної форми концепту для розробки технології більш ефективного практичного застосування знань для гармонізації життя кожної людини і суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антична література. Греція. Рим. Хрестоматія / Упорядники: Михед Т.В., Якубіна Ю.В. – Київ: «Центр навчальної літератури», 2006. 952 с.
2. Аристотель. Нікомахова етика / Переклав з давньогрецької В. Ставнюк. Київ: «Аквілон-Плюс», 2002. 480 с.
3. Аристотель. Органон / Переклав з давньогрецької В. Ставнюк. Київ: «Аквілон-Плюс», 2002. 480 с.
4. Гомер. Іліада / пер. із давньогрецької Б. Тена. Харків: «Фоліо», 2013. 414 с.
5. Туренко В.Е. Між земним і небесним: тексти піфагорійців. Монографія. Київ: «Дух і літера», 2025. 704 с.
6. Філософський енциклопедичний словник, під ред. В.І. Шинкарука. Київ: «Абрис», 2002. 751 с.
7. Хамітов Н., Гармаш Л., Крилова С. Історія філософії. Проблема людини та її меж. Київ: «Наукова думка», 2000. 272 с.
8. Хамітов Н., Крилова С., Розова Т., Мінева С., Лютий Т. Філософська антропологія словник. Київ: КНТ, 2019. 227с.
9. Barnes, J. Aristotle: A very short introduction. Oxford University Press. 2000. 176 p.
10. Diogenes Laertius. Lives of the Eminent Philosophers. Translator Pamela Mensch. Oxford University Press. 2018. 704 p.
11. Iamblichus. Life of Pythagoras, or Pythagoric Life. Thomas Taylor. Inner Traditions International. 1986. 252 p.

12. Plato: Complete Works. John M. Cooper, D. S. Hutchinson. Hackett Publishing Company. 1997. 1848 p.

REFERENCES

1. Antychna literatura. Hreysiia. Rym. Khrestomatiia [Ancient Literature. Greece. Rome. Chrestomathy]. (2006). (Comp. T. V. Mykhed, Yu. V. Yakubina). Kyiv, «Tsentr navchalnoi literatury», p. 952. [in Ukrainian]
2. Aristotel (2002). Nikomakhova etyka. Pereklav z davnohretskei Viktora Stavniuka. [The Nicomachean Ethics. Transl. by V. Stavniuk]. Kyiv, «AkvilonPlus», p. 480. [in Ukrainian]
3. Aristotel (2002). Orhanon. Pereklav z davnohretskei Viktora Stavniuka. [Organon. Transl. by V. Stavniuk]. Kyiv, «AkvilonPlus», p. 480. [in Ukrainian]
4. Homer. (2013). Iliada. Pereklav z davnohretskei B. Ten. [The Iliad. Transl. by B. Ten]. Kharkiv, «Folio», p. 414. [in Ukrainian]
5. Turenko, V. Ye. (2025). Mizh zemnym i nebesnym: teksty pifahoriitsiv. Monohrafiia [Between Earthly and Heavenly: Texts of the Pythagoreans. Monograph]. Kyiv: «Dukh i litera», p. 704. [in Ukrainian]
6. Filosofske entsyklopedychni slovnyk [Philosophical Encyclopedic Dictionary]. (2002). (Ed. V. I. Shynkaruk). Kyiv: «Abrys», p. 751. [in Ukrainian]
7. Khamitov, N., Harmash, L., & Krylova, S. (2000). Istoriia filosofii. Problema liudyny ta yii mezh [History of Philosophy. The Problem of Man and His Limits]. Kyiv: «Naukova dumka», p. 272. [in Ukrainian]
8. Khamitov, N., Krylova, S., Rozova, T., Mineva, S., & Liutyi, T. (2019). Filosofska antropolohiia slovnyk [Philosophical Anthropology Dictionary]. Kyiv: KNT, p. 227. [in Ukrainian]
9. Barnes, J. (2000). Aristotle: A very short introduction. Oxford University Press.
10. Diogenes Laertius. (2018). Lives of the Eminent Philosophers. (Transl. Pamela Mensch). Oxford University Press.
11. Iamblichus. (1986). Life of Pythagoras, or Pythagoric Life. (Transl. Thomas Taylor). Inner Traditions International.
12. Plato. (1997). Complete Works. (J. M. Cooper & D. S. Hutchinson, Eds.). Hackett Publishing Company.

Дата першого надходження рукопису до видання: 26.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 30.10.2025

Дата публікації: 28.11.2025